

Др ПАВЛЕ ВАСИЋ

**ЖИВОПИС ЖИВКА ПАВЛОВИЋА И ИЛИЈЕ СТОИЋЕВИЋА
У МАНАСТИРУ НИКОЉУ У ДОЊОЈ ШАТОРЊИ**

У моме раду о Живку Павловићу, пожаревачком иконописцу, оставио сам могућност откривења непознатих радова Живка Павловића, сматрајући да број Живкових радова које сам навео није потпун.¹ Ова моја претпоставка сада је потврђена сазнањем да је Живко, са својим помоћником Илијом Стоићевићем, живописао манастир Никоље у Доњој Шаторњи. Захваљујући Драгани Милисављевић, академском сликару и историчару уметности, конзерватору Завода за заштиту споменика културе у Крагујевцу, која ми је ставила на располагање снимке из збирке архитектонског атељеа овог Завода, у могућности сам да Живковом делу додам још једну значајну целину. Цртеже живописа у манастиру Никољу радили су Драгана Милисављевић и Милан Бокић. Пријатна ми је дужност да, на овом месту, захвалим Заводу који ми је омогућио да напишем овај чланак.

У манастиру Никољу живописана је уобичајена Живкова тематика, али то је мали циклус. На западном зиду наоса налазе се у доњој зони кнез Лазар, цар Урош и цар Константин и царица Јелена. Изнад њих је Уснење Богородице, а изнад овог, у лунети,

Покров Богородице. На своду травеја налазе се Рођење Јована Претече, Јован Претеча и Усековање Јованово. Изнад портала, изнутра, налази се следећи натпис: „Благословенијем Оца с поспешенијем Сина и содејствијем свјатаго Духа украсисја церков сија молерајем при влад. Г. и Књаза серб. Александра Кара — Борђевића и при Арх. и мит. цјеле Сер. Петра Јоановића а ревнов. Г: Дина Исаиловића пароха Шатор. Г. Јоана Крстића пароха Јарменовач. — Биша Молери Живко Павловић и Илија Стоичевић Житељи пожарев. 1 Декем. 1850.“²

На северном зиду наоса налазе се следеће слике: у лунети певнице Христос и Самарјанка, испод тога Духови, а у доњој зони Св. Прокопије. У висини Духова су Св. Козма и Св. Дамјан, а испод њих у доњој зони Св. Прокопије и Св. Пантелејмон. На јужном зиду у лунети певнице Исцељење слепог од рођења, испод тога Преображење, у доњој зони Св. Димитрије. У висини Преображења Св. Киријак и Јулија.

На источном зиду су, у горњој зони, Св. Кирил и Визија Петра Александријског, а испод њих Св. Отац Николај и Арија у паклу. На Св. Николи је ктиторски запис: „Из усердија одкуши Симо Вилиновић Житељ врбнички себи и својима за спомен.“³ У другом делу зида су два непозната светитеља, а до њих Св. Атанасије. Испод њега је Св. Јоани Продром, а испод два светитеља ктиторски запис: „Сеи сликар молер (?) закупише Фамилија Шевићи за свој вјечни спомен 1850.“⁴ На своду овог травеја налазе се 8 апостола: Тадеј, Петар, Павле и Матеја, с једне, а Симон, Јаков, Јаков млађи и Варнава с друге стране. У средини Христос Пантократор у кругу.

У калоти куполе је Бог Вседржитељ, у тамбурџу пророци Јона, Авакџм, Исаија, Саломон, Амон, Мојсије, Давид, Илија, Данил и Јоил. У пандантивима су јеванђелисти.

Када се упореди стил овог Живковог живописа са другим живописним целинама, нпр. у манастиру Сретењу, или у манастиру Заови, онда се стиче утисак да се Живко није мењао и да је остао привржен старим формулама, без обзира на то што је гдегде, као, на пример, у престоним иконама манастира Заове усвојио нешто ново: портретски карактер личности, одбацивање орнаментике на оделу као застареле праксе. Живко је ретко био близу тога да створи један сопствени стил — sui generis — који би у оквиру цинцарског сликарства представљао нешто ново и свеже. Можда је то био

случај само тамо где је применио улану технику, па је ту могао да се мери, или бар угледа на сликаре дошљаке, представнике назаренског стила, који се одликовао једноставношћу и одсутношћу претеране левантинске декоративности. У томе је предњачио Димитрије Аврамовић иконама Саборне цркве у Београду, а исто тако и иконостасом у Тополи, који је могао играти већу улогу у унутрашњости Србије и непосредније послужити као узор многим сликарима који су у то доба радили у околним местима, Илији Димитријевићу из Алексинца, Настасу Томићу из Крушевца или Вучковићу из Варварина, који су благовремено прихватили нове сликарске идеје и заступали их са мање или више спретности и вештине. То је било много теже за Живка, па ипак у понечем и он се прилагођавао, особито у ослобођавању од декоративности која му је понајвише изгледала као веза са старим временом. То се огледа и у обради архитектуре која служи као позадина у сцени мерења душе умрлог иза фигуре архангела Михајла. То је случај на икони архангела Михајла у цркви у Александровцу. Иако је црква у Шаторњи можда последње Живково дело, ипак ништа од тих покушаја ка новом не види се у њеном живопису. Чак и перспектива у Успењу Богородице остаје иста као у руским библијама, са паралелним линијама које иду управо на раван слике, али се не секу, сасвим као у ентеријерима српских сликара XVIII века. Истина, они су се трудили да у фигурама или стварима, мртвој природи, реализују извештајни степен материјалности, извесне тактичне вредности, као, на пример, Димитрије Бачевић у Благовестима у манастиру Јаску 1769. године.⁵ Живко је био роб извесних формула којих се слепо држао. Али, већ је истакнуто, по среди је и нешто друго: уметничка формација. Живко се формирао у школи цинцарских мајстора. Он је имао прилике да види већи број икона Арсенија Јакшића у Северној Србији, али се није повео за тим схватањима, иако му је морало бити јасно да у Србији настаје неко друго доба, нека снажна уметничка струја која је долазила из Аустрије. Живко је све то видео, али је, вероватно, веровао у исправност православних сликарских формула које не могу да уступају место тубинским схватањима. То није било само његово мишљење. Заступали су га и чланови високог клера, епископи, читав низ грађана из горњих слојева, који су се дали портретисаги код „пречанских молера”, али иконе наручивали код домаћих иконописаца. Према томе, Живко није био усамљен. Може се рећи да је то била борба између старог и новог, и да је Живко пао заједно са старим светом који је морао

да уступи место новинама, еманципацији Србије, која је задрала у све видове културног живота.⁶ То је био велики преокрет, ништа мањи од судара сличне природе у каснијем времену, на пример између идејног света пре првог светског рата и оног који је дошао после 1918. у Југославији као одраз револуционарне уметничке динамике која је испунила прве две деценије нашег столећа. Таква је отприлике била разлика између традиционалне црквене уметности у Србији и назаренског сликарства које је инаугурисано сликарским делом Димитрија Аврамовића у Саборној цркви у Београду. Од тренутка постанка оно је требало да служи као узор црквеном сликарству у Србији.

Овај живопис Живка Павловића представља један корак даље у одређивању датума његове смрти: Живко је био жив до 1. децембра 1850. године. Али, он подстиче и друга питања. Овим није исцрпљена сликарска активност Живка Павловића. Сигурно је да има још његовог живописа и икона који нису забележени, па би, према томе, његово дело било обимније. Међутим, с обзиром да је познат ток његовог сликарског развоја ови новооткривени радови, који се лако уклапају у тај ток, не представљају ништа ново осим потврде ранијих закључака о улози и месту Живка Павловића у српском сликарству пре половине XIX века.⁷

Живко Павловић је био последњи од цинцарских мајстора који су радили у духу левантинског барока. Судаћи по мишљењу ужичког епископа Никифора, био је тражен и цењен у црквеним круговима. Али, ново доба — владавина уставобранитеља, нове идеје и схватања о карактеру и стилу црквеног сликарства, представљали су смену и крај дотадашње сликарске традиције и њених формула. Живко Павловић је умро на време, па није доживео коначан пораз и умирање сликарства које је волео и стварао.

Н А П О М Е Н Е

1. — Др Павле Васић, Живко Павловић молер пожаревачки и његово доба, Пожаревац 1968.

2. — Према препису Милана Ђокића.

3. — Према препису Милана Ђокића.

4. — Према препису Милана Ђокића.

5. — П. Васић, Димитрије Бачевић иконописац карловачки, Гласник, службени лист српске православне цркве, Београд септембар 1969, Година L број 9. 240.

6. — Павле Васић, Димитрије Аврамовић, Галерија српске академије наука и уметности, Београд 1970, 71—72.

7. — Васић, Живко Павловић молер пожаревачки и његово доба, Пожаревац 1968, 42—45.

Сл. 3 Манастир Никоље у Доњој Шаторњи, живопис на северном зиду наоса (цртеж Драгана Милосављевић)

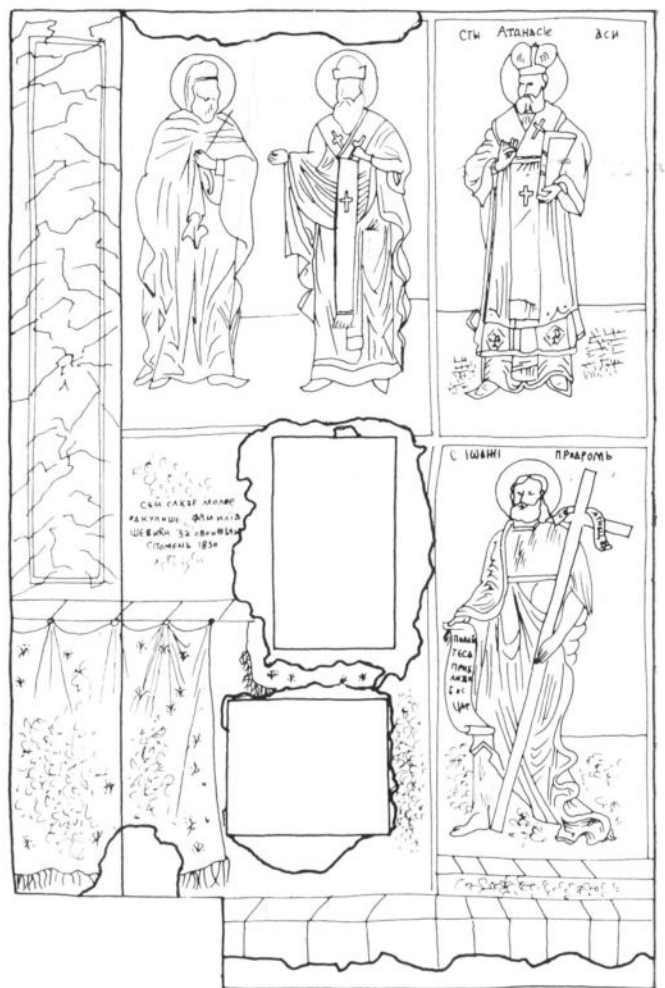

Сл. 4 Манастир Никоље у Доњој Шаторњи, живопис у јужном зиду наоса (цртеж Драгана Милосављевић)

Сл. 5 Манастир Никоље у Доњој Шаторњи, живопис на своду источног травеја (цртеж Милана Ђокића)

Сл. 6 Манастир Никоље у Доњој Шаторњи, живопис у источном травеју (цртеж Милана Ђокића)

